

د علم اصول حديث اهم اصول وضوابط په شعرونو کښې

تیپیر الاصول

(منظوم)

Ketabton.com

تصنیف

مولانا احمد علی مردانی

بوئیورستی روڈ خورہ یانده مدنان

بسم الله الرحمن الرحيم

د حديثو داهم اصولو بيان په شعرونو کتبی

کلستہ دا اصول حديث

پښتو منظوم

تصنیف

مولانا احمد علی مردانی

فاضل جامعہ العلوم الاسلامیہ

علامہ محمد یوسف بنوری تالون کراچی

ناشر: اسلامی ادبی تولنہ مردان

اشاعت لول: دسمبر 2011ء اشاعت دوم: دسمبر 2023ء

تقریظ

له طرفہ د لستاد العلماء والشعراء حضرت مولانا

محمد ابراهیم فانی (نور اللہ مرقدہ)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده والسلام على من لا نبي بعده . اما بعد ! چي خنگه د
قرآن کریم د تفسیر د پارہ دا خبره ضروری ده . چي مفسر بہ د علم اصول
تفسیر نہ خبروی . چي هغی ته علوم القرآن وئیلے شی . چي بغیر د
دغی علم دزدہ کرے نہ د قرآن کریم تفسیر کوں صحیح نہ دی . دغه
شان د احادیث د رسول اللہ ﷺ د پارہ هم علماء کرامو خذ اصول ،
ضوابط او قواعد وضع کری دی . چي د هغی دزدہ کرے او د پیر ندگلو
نه بغیر د علم حديث تعلم او تعلم گران دے . دغه علم ته علم اصول
حديث یا علم مصطلح الحديث وئیلے شی . پہ دی موضوع پیر کتابونه
پہ مختلف فوژبو کتبی را غلی دی او دغه سلسلہ لا جاری ده . محترم
مولانا احمد علی مردانی صب د طالب علمانو د اسانیا د پارہ د دغه علم
خلاصہ د اشعار پہ شکل کتبی مرتب کرے ده . لو پہ پیر خوندور انداز
ئی هغہ تعامی اهمی ضابطے او قاعدے و راندی کری دی . امید دے
چي شائین د دغه فن به ترینہ پیرہ فائدہ حاصلہ کری .

محمد ابراهیم فانی

خاتم العلم والطلبه بجامعة طار العلوم حقانیہ اکورہ ختیک

۵ محرم الحرام ۱۴۳۳ھ

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب متعلق یو خو خبرے

دقراں کریم نه پس په شریعت مطہرہ کتبی مرتبہ درسول اللہ ﷺ احادیشو ده. ددغی دزدہ کرے دپارہ مُحدّثتو خُٹھے اصول وضع کری دی چې ورته د احادیشو اصول (یعنی اصولِ حدیث یا علم مصطلحِ الحدیث) وئیلے شی. په علمِ حدیث کتبی مهارت پدا کو گو دپارہ د دغی اصولو زده کړه انتہائی ضروری ده. بلکه په احادیشو کتبی مهارت او کمال حاصلو لو دپارہ دا اصول د بُنیادِ حیثیت لري. ما په دې مختصره رساله کتبی په منظوم شکل کتبی د احادیشو خُٹھے اصول راجمع کری دی. د اللہ کریم ذات نه امید ستم چې انشاء اللہ د مُبتدیتو د احادیشو دپارہ هیر مفید وی په آخر کتبی د اللہ تعالیٰ نه دعا گویم چې دارساله دافت مسلمہ دپارہ دفعه ذریعه او گرخوی. او زماں او زماد موریلار، استاذانو، ملکرو دپارہ ئی په آخر کتبی د نجات سبب او ذریعه او گرخوی.

احمد علی مردانی

خورہ باندہ یونیورستی روہ مردان

0312-9818511/0321-9818511

دسمبر 2011ء

بسم الله الرحمن الرحيم

صفحة	عنوان	شماره
6	تمهید	1
8	علم اصول حديث تعریف	2
8	موضوع	3
8	غرض و غایت	4
8	د حديث تعریف	5
9	د حديث قسمونه	6
9	حديث متواتر	7
9	خبر واحد	8
10	حديث مشهور	9
10	حديث عزيز، غريب	10
10	حديث مرفوع	11
10	مقطوع، موقوف	12
11	صحیح لذاته	13
12	حسن لذاته	14
12	غريب	15
12	صحیح لغيره	16
12	حسن لغيره	17
13	موضوع، شاذ	18
13	متروک، محفوظ	19
14	منکر، معروف	20
14	مُعلَّل، مضطرب	21
15	مقلوب، مُصْخَف	22

15	ملُرْج	23
16	مُشَّل، مُسْتَد	24
16	مُنْقَطِع، مُعلَق	25
17	مُعَضَّل، مُرسَلٌ	26
17	مُذَلِّس	27
17	مُعْنَعِنٌ مُسْلَلٌ	28
18	دِجَامِع تعرِيف	29
19	سَنَن، مُسْتَد	30
20	معجم، جزء	31
21	مَفْرَه، غَرِيب، مُسْتَخْرَج	32
22	مُسْتَدِرَك	33
22	مُقْبُولٌ غَيْر مُقْبُولٌ أخْبَار	34
26	دِصَاحَاج سَتَه بَيَان	35
26	دِصَاحَاج سَتَه مَرَاتِب	36
27	مَنَاهِب	37
28	تَقْسِيم دِرْج وَتَعْدِيل	38
28	دِقْبُولِيت اسْبَاب	39
28	أوْعَدَم قِبْولِيت اسْبَاب	40
29	دِقْبُولِيت دِبَارَه شَرْطُونَه	41
30	مَتَعْنَت مَحْدُثَين	42
30	مَتَشَدَّد مَحْدُثَين	43
31	مَتَعَصِّب مَحْدُثَين	44
31	دِتَعْلَرَض صَورَتُونَه	45
32	خَاتَمَه	46

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على
رسوله محمد والبه واصحابه اجمعين، اما بعد!
وما تاکم الرسول فخذوه وما نهكم عنہ فاتھوا.

تمہید

ابتدا شوروز ما درب پنه نوم
چي هر چاتا ہدھ گھ ذات دے معلوم
ناخبر نئے دے، خبر دے پہ تول حال
پئے خبر دے پہ ماضی او استقبال
دنیادہ رت عریف دے مستحق
پہ ہر خوادہ رت عریف دے مستحق
رالی بلے ئی دنیا تاں انیاء دی
بعضی بعضونہ گرخولے رب اعلیٰ دی
سلسلہ داشورو شوے دادم نہ
پوس او کڑہ پہ دنیا ہر محترم نہ
انھائی پہ احمد او محمد ﷺ دے
نور ز پہ دی دنیا دنیا ک او بددہ
مقتدا د صالحانو محمد ﷺ دے
رهن مادعا المانو محمد ﷺ دے
تول وجود دم حمد زار زادہ
کئے عمل دم محمد ﷺ دے کئے ونا دہ

هغه ذات باندی درود زما سلام شئ
 دا سلام په هغه ذات باندی مُدام شئ
 مقتدا زماون په دتولو صحابهؓ دی
 دُوی روان د مصطفیؓ په لار کو خه دی
 هریو ستور مے د جهان رنما زادے
 هریو ستور مے د اسمان رنما زادے
 قدردان یم تل آل د محمدؓ
 ورسره دے هر جمال د محمدؓ
 هریو نور د ددوی سره د شریعت دے
 هریو دوی نه حق افتتاب د هدایت دے
 رنگانے دلته کبھی په هر قدم دی
 دوی شاهان تول د عرب او د عجم دی
 خوک چی دوی پسے روان دی نو کامیاب دی
 لکھ نور سره ملگری د افتتاب دی
 هریو قول د پیغمبرؓ دلته کبھی شتم دے
 نور ناد هریو در دلته کبھی شتم دے
 هغه خلق چی په دوی پسے روان دی
 احمد وائی په هر خائے کبھی قدردان دی
 کئے اقوال د محمدؓ دی نو حدیث دے
 کئے احوال د محمدؓ دی نو حدیث دے

د علم اصولِ حدیث تعریف

د اصولِ حدیث دغه دے جمال
 خبر دل دی د حدیث و په تول حال
 خومره دل ته چی اخبار د محمد ﷺ دی
 خبر دل په هر گفتار د محمد ﷺ دی
 داد علم اصولِ حدیث تعریف دے
 بہترین په کبھی د ہریو شعر دیف دے

د علم اصولِ حدیث موضوع

په حدیثئی انتہا ده ہم شروع ده
 داد علم اصولِ حدیث موضوع ده
 دا حدیث دے په اثر باندی یادی بری
 لکه خنگ چی په خبر باندی یادی بری

د علم اصولِ حدیث غرض و غایت

هر مقبول راته واضحه په دنیا کری
 حق حدیث د محمد ﷺ چی راجدا کری
 داد علم اصولِ حدیث مقصد دے
 دغه کار د دغی علم دل ته حد دے

د حدیث تعریف

هر گفتار د محمدیا ہریو کار
 خاموشی د محمد خیر الابرار ﷺ

ورته وائی د حديث سره خبر
 کله کله ورته وائی هم اثر
 چي اقوال د صحابه[ؓ] او تابعین وي
 ياكارونه، خاموشی ئي په يقين وي
 په اثر برياندي ياد بري در په در
 کله کله ورته وائی هم خبر
 د حديثونو قسمونه

په دوه (2) قسمه هر حديث د محمد ﷺ ده
 دا ياد شوئه دنيا په هر سرحد ده
 ياد ده يو (1) متواتر په هر كتاب كښي
 بل خبر واحد هيرنه کړئ په يو باب كښي
 دغې دوه (2) قسمه كښي بند ده هر حديث
 عاليشانه قدر مندد ده هر حديث
 د متواتر حديث تعريف

په تعداد سره ډيرزيات کله ناقلان وي
 دا هروخت کښي دنيا په هر دوران وي
 چي ئي جمع په دروغو وي به ګرانه
 دا حديث متواتر دي مسلمانه!

د خبر واحد تعريف
 کله تعداد ناقلانو چرتنه کم وي

دا خبر واحد لیکلے به قلم وی

د خبر واحد اولني تقسيم

په درې قسمه هر حديث د پېغمبر ﷺ دے

يو (1) مشهور دے بل (2) عزيز (3) غريب خبر دے

دراویان و د تعداد کله اعتبار وی

دا تقسيم به ترينه جوړ دلته په داروی

تعريف د حديث مشهور، عزيز، غريب

چې درونه زیارات راویان وی د خبر

ورتنه وائی مشهور هر یو بشر

په تعداد سره کله دوہ چرتنه راویان وی

نوم عزيز بې د حديث دلته بيان وی

کله ناقل وی د حديث یو بشر

په غريب سره یادشو وی دا خبر

د خبر واحد دويم تقسيم

هر خبر د مُنتهی په اعتبار

درې قسمونه لري هر خائے په هر دار

يو (1) مرفوع دے بل (2) موقف ددي جهان

دریم (3) مقطوع دے هر طرف ته بشاء عیان

د حديث مرفوع، موقف، مقطوع تعريف

په مرفوع کښې وی گفتار د محمد ﷺ

خاموشی او خلّه وی کارد محمد ﷺ
 په موقوف کښی وی بیان د صحابی
 خاموشی کارد غه شان د صحابی
 په مق طوع کښی وی و بنا د تابعی
 خاموشی فعل اداد تابعی
 د خبر واحد دريم تقسيم
 اعتبار چې د صفات او وی خبر کښی
 شپارس (16) قسمه دی راغلی په هر در کښی
 تل (1) صحیح ذات سره کړه، بل (2) حسن
 (3)، (4) دُوی سره شریک کړه په بدن
 هر (5) موضوع، (6) متروک سره کړه، هم (7) منکر
 شاذ سره هر محفوظ په هر یو در
 د (10) مقلوب سره (11) مدرج یو ځائے تحریر کړه
 مُصحف او (13) مُعلل له جور تصویر کړه
 (14) مضطرب پسے (15) معروف دلته شامل کړه
 هر (16) ضعیف لره پیدا دلته عادل کړه
 دغه شپارس دی قسمونه د خبر
 هر طالب دار اتله شی په نظر
 د حديث صحیح لذاته تعريف
 (1) چې راویانئی د جهان وی عادلان

حافظه ئی وی کامله دجهان
 متصل ورسره هم راشی سند
 معلل او شاذ نه بج کری چی خپل قد
 دا صحیح لذات به ده دجهان
 داسی وائی د حدیث و عالمان
 د حدیث حسن لذاته تعریف

حافظه کله چرتنه کمه دانسان وی
 نور شرطونه د صحیح پکنی عیان وی
 ورقه وائی هر بشر حسن په ذات
 ورقه وائی په هر در حسن په ذات
 حدیث ضعیف

کله شرطونه د صحیح نه شی تمام
 د حسن نه لاندلي راشی په مقام
 په ضعیف سره یادی بی دا خبر
 کله گورے احادیث چی په نظر
 صحیح لغیره

د حسن لذات به چی دیر اسناد وی
 په صحیح لغیره سره به یاد وی
 حسن لغیره

د ضعیف خبر چی دیر شی سندونه

د حسن لغیرہ رائخی و ختوونہ موضوع

چی راوی ئی دروغ لری اثر
د هر چاورتے دنیا کبی وی نظر
علماء وی په دروغ باندھ نیو لے
په حدیث کبی دروغ وائی غلے غلے
دا حدیث دے په موضوع سره یادشو مے
په دی نوم سره دا کوردے آبادشو مے

شاذ

چی ثقہ دزیات ثقہ مخالفت کری
شاذ بہ خان سره دنیا کبی روایت کری
متروک

کئ راوی دلتہ کبی یاد په دروغ رن وی
په متروک سره بہ یاد په هر وطن وی
مخالف وی دا اصول و چی دیں
روایت لے قواعد شتے بهترین
ورسره ساتی چی دلتہ خوک عناد
په متروک سره بہ هر خائی کبی وی یاد

محفوظ

چی دشاذ مقابله کبی روایت شی

په محفوظ سره به یاد په حقیقت شی
منکر

چې ضعیف د ثقہ کړی مخالفت
په منکر سره یاد پړی روایت
معروف

چې منکر ته مقابل شی په دنیا کښی
په معروف باندې به یاد شی په دنیا کښی

مُعلَّل

په خبر کښی کله راغلے خه علت وی
نقسان ده هغه حدیث له په صحت وی
مُعلَّل سره یاد پړی کور په کور
ور سره شته د حدیث قسمونه نور

مضطرب

کله په متن او سنده کښی اختلاف وی
گران په تاباندې د دغې دران صاف وی
دلته شک وی هر طرف ته په نظر
بسکاره نه وی حقیقت دلته په در
نه ترجیح په کښی ممکن وی نه تطبیق
گرانه! دلته کښی دوستی ده در فیق
ور ته وائی مضطرب ددی جهان

دغه پیرزنی دنیا کتبی عالمان مقلوب

کئے تقدیم راشی په متن او سند کتبی
 تل مقلوب سره یادی پری په خپل حد کتبی
 یا په هیره د راوی نه خائے بدل شی
 په مقلوب سره بھی یاد په هر محل شی

مصحف

تلفظ سره غلط چی په جهان شی
 مصحف بھی ترینه جو په هر مکان شی
 داغلطی بھی دساکن یا د حرکت وی
 ورسه چی بدل شوئے حقیقت وی
 نور باقی په خپل صورت بھی په جهان وی
 مصحف بھی ترینه جو په هر مکان وی

مُذْرَج

کئے راوی چرتہ دخان نه خائے بیان کری
 جو پر حدیث بھی تری مدرج ددی جهان کری

دخبر واحد خلورم تقسیم

ووہ قسمونہ دخبر دی هفھ وخت
 چی راوی نه د جهان پاتے شی تخت
 ذکرنہ شی چی راوی په خپل مقام

تذکرہ چی دسنندنہ شی تمام
 دا قسمونہ لاندینی ترینہ جو پری
 ناخبرہ سرے هر خائی کبھی کرپری
 متصل پسے مُسنند دے یا مُرسل
 منقطع، معلق شتہ دے هم معضل
 مُدلس ورپسے ووم دے په کتاب کبھی
 دا قسمونہ د خبر دی په باب کبھی
 مُتصل

کئے راغلی دسنند پورہ راویان وی
 مُشصل سره بہ یاد په قول جهان وی
 مسنند

کئے سند وی رسیدلے پاک رسول ﷺ ته
 دا مُسنند دے خیال کوہ سند مقبول ته
 منقطع
 معلق

چی سند کبھی انقطع طاع راشی دنیا کبھی
 منقطع سره یاد پری په وینا کبھی
 معلق

په شورو کبھی راوی یا راویان نئے وی
 معلق کئے نومئی نئے وی نوبہ خلائق وی

★ ★ ★ ★ ★

مُعَضَّل

کئه د مینج نه یوراوی په جهان نه وی
معضل دے دغه شان کئه راویان نه وی
مُرَسَّل

په اخچ چي د خبر راوی نه بشکاري
دے مُرسَل کئه په نظر راوی نه بشکاري
مُذَلَّس

هر کله چي راوی پتے نوم د استاد کري
مُذَلَّس دے چي خوک دلته د افساد کري
د خبر واحد پنچم تقسيم

د صيغه و په اعتبار سره خبر
دوه قسمونو کبھي بنديري په هر در
په دنيا کبھي يو ياديري په مُعْنَعْنَ
مسلسل سره بل يداد دے په بدن
په حدیث کبھي چي عن عن ددي جهان وی
مُعْنَعْنَ سره به ياد په هر مكان وی
چي صيغه وی دادا په کبھي يوشان
مسلسل ورتہ تول وائی عالمان
يا حالات وی دراويانو په یورنگ
يا صفات کئلري يوشان خنگ په خنگ

ورته وائی مسلسل هریو بشر
 کله راشی په دنیا چې داخل
 د حدیثو د کتابونو اولني تقسیم
 احادیث د محمد ﷺ په ترتیب دی
 حافظان د احادیثو خوش نصیب دی
 مسئلے چې احادیث کښی په ترتیب وی
 نهه قسمه به هر چاته په نصیب وی
 کتابونه چې د علم د چینودی
 نهه قسمه په ترتیب د مسئلو دی
 کله ترتیب د مسئلو یاد تدوین دی
 نهه قسمه کښی تقسیم دله حسین دی
 یو (1) جامع دی بل (2) سُنن سره (3) مستند دی
 د (4) معجم سره ملکرے (5) جزء (6) مفرد دی
 (7) مستدرک او (8) مستخرج سره (9) غریب شته
 کتابونه د حدیث په دی ترتیب شته

جامع

(1) چې تفسیر او عقائد سره احکام شی
 مناقب، سیر، فتن په کښی تمام شی
 علامات او دقیمات چې تذکره وی
 ورسره هریو او چته مسئله وی

په جامع سره یادی پی دا کتاب
 لکه نمر په شان خلی پی دا کتاب
 علامات د بخاری دی په کتاب کبھی
 ترمذی دے لوئے کتاب په دغی باب کبھی

سنن

په کتاب کبھی چې وی جمع تول احکام
 په ترتیب سره د فقهے وی تمام
 نوم سُنن سره یادی پی کور په کور
 نسائی مثال لری په هر یو لور
 بل مثالئی د سنن ابو داؤددے
 مون پر سره ابن ماجہ کتاب موجود دے

مسند

چې ترتیب د مرتبے وی بسائسته کړے
 کلک نیو لے په دنیا اوی ده دا پرے
 تَقْدِمٌ يَا تَأْخِرٌ بِهِ د اسلام وی
 بَشَّةٌ ترتیب سره د هر چا خپل مقام وی
 یادالیک وی د حرفونو په ترتیب
 هر لیکو وال د احادیث دے خوش نصیب
 ورتہ وائی کتابونو کبھی مسند
 کتابونو کبھی مشهور دے د احمد

بل کتاب دارمی په لوئے مقام دے
هريو حرفئی رہنماد خاص او عام دے

معجم

په ترتیب دا ستاذان و احادیث
نقل کری عالمان و احادیث
داسی لیک شتہ په عرب او په عجم کبھی
په معجم سره یادی پری په عالم کبھی
طبرانی لیکلے مونپورہ معجم دے
هريو حرفئی قیمتی دے محترم دے

جزء

یوم موضوع وی یو عنوان چی په کتاب کبھی
احادیث چی کری راجمع په دی باب کبھی
یو عنوان وی دجهان یو مسئله وی
نہ وی نہ وی، بس بیان یو مسئله وی
جزء سره دغه کتاب دلتہ یادی پری
په دی نوم په هريو باب دلتہ یادی پری
بخاری دوہ کتابونہ دی لیکلے
هر کتاب دغی باب بائستہ بسکلے
په یو جزء کبھی مسئلے دی دراءت
دمولی دغه کتاب دے لوئے نعمت

مفرد

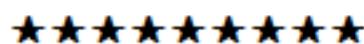
کئے راجح مع روایات وی دیو ذات
دا مفرد دے دنیا په تول حالات

غريب

احادیث کہ تول اخبار متفرد وی
دیو شیخ کہ هر گفتار متفرد وی
پہ نامہ باندی غریب دغہ کتاب دے
خوندمزے سره جدادے لاجواب دے

مستخرج

مستخرج کبھی باقی پائے هر سند وی
بئے پورہ کامل دنیا کبھی پہ خپل قد وی
یو حدیث چی ذکر کرے بل کتاب وی
یو سند ورسرہ صرف پہ خپل باب وی
نورئی نئے وی سندونہ هفہ دار کبھی
مستخرج سرہ وی تول دغہ گفتار کبھی
هر سند دا حدیث و دے بنیاد
لازمی گنرلے دلتہ هر استاد
داؤ غوانہ شتہ یو مستخرج
اے زما جانانہ! شتہ یو مستخرج

مستدرک

مُستدرک کښي وي موجود هغه بیان
 چې په شرط دبل کتاب وي دجهان
 ذکر شوې هريو پاتې حق خبر
 چې په شرط دبل کتاب وي معتبر
 دا اخبار يه مستدرک کښي په جهان وي
 دا ګفتار يه مستدرک کښي عاليشان وي
 د حاکم مستدرک ياد په هر طرف ده
 احاديثو کښي بنياد په هر طرف ده
 د حديثو د کتابونو دويم تقسيم

په پنځه قسمه کښي بنددي تول اخبار
 د مقبول سره چې غيرشی په یو لار

اول قسم

جمع شوي چې اخبار په کښي صحيح وي
 د ناقل هريو ګفتار په کښي صحيح وي
 کتابونه د ډله دلتنه معتبر ده
 عالمان ترینه دنيا کښي بسأه خبر ده
 لکه څنګه چې صحيح د بخاري ده
 د ډله فضل په مونږه درب باري ده
 مؤطاد مالک هم صحيح کتاب ده

ہر یو تک سے ظی حسین دے لاجواب دے
 لوئے مقام لری صحیح ابن جبان
 دحاکم د صحیح دلته دے لوئے شان
 د صحیح ابن خزیمه خپل مقام دے
 نور صحیح ابن عوانہ د مابسام دے
 د صحیح ابن سکن نہ تول خبری
 احادیث ظی نقل کری معتبر دی

دوئم قسم

پہ کتاب کبھی چی صحیح، ضعیف، حسن وی
 هر ضعیف د حسن خائے کبھی پہ بدن وی
 معتبر دغہ کتاب پہ هر مقام دے
 دا دلیل پہ دی جهان د خاص او عام دے
 یو کتاب دے دشمن اب و داؤد
 لوئے کرم دے پہ مومن فضل د معبد
 ترمذی شتہ دے کتاب ہم معتبر
 نسائی کبھی دے هر باب ہم معتبر
 د احمد د سنندج دالری مقام
 معتبر دی کتاب دے هر کلام

دریم قسم

چی صحیح، ضعیف، منکر سره شی جمع

مؤلف په دی دا جر ساتھی طمع
 و رایات دی معتبر په کبھی صحیح
 قدردان دے هر خبر په کبھی صحیح
 دمنکرن نہ لرمے لرمے ساتھ خان
 کتابونہ شتہ دے دیر په دی جہان
 یو دابن ماجہ دلتہ کبھی سنن دے
 چی مکتوب د هر منکرا و د حسن دے
 د مُسند عبیدالرzaق هم دا صفت دے
 د مُسند دابن جریر دا حقیقت دے
 دغ نہ طرز د بزار دے د مُسند
 بل زیادات په دغ نی لار دے د احمد
 درنہ هیرنشی تفسیر رابن جریر
 دغ نہ رنگ په دغ نہ شان دے دا تحریر
 یو مسند هم د سعید ابن منصور دے
 هر صحیح حدیث زمون پ د پارہ نور دے
 طبرانی لیکلے دے معجم کبیر
 ورسہ د طبرانی معجم صغیر
 د معجم او سط نہ خان ساتھ خبر
 په سنن دارق طنی ساتھ نظر
 غرائب نومی کتاب شتہ په دی باب کبھی

نور تفصیل ورلہ اوگورہ لوئے کتاب کتبی خلورم قسم

په دنیا ضعیف چې خومره دی اخبار
 کتابونو کتبی چې دی په دغې دار
 په مقبول کتبی به شمیرنہ شی په جهان
 د ضعیف سره یو ظحائی سے چې وي روان
 شته دے شته دے ډیرا خبار دلتہ ضعیف
 کتابونه شته بیشمار دلتہ ضعیف
 یوده مسند الفردوس په دغې لار
 یوانسان به ترینه او نکری انکار
 بل کتاب الضعفاء دعاقیلی دے
 یو کتاب هم د خطیب ببغدادی دے
 په تاریخ ببغدادی سره یادی پوی
 هر کله چې د تاریخ صفحے لتیپوی
 شته تاریخ الخلفاء په نوم کتاب
 دابن عدی کامل دے ددی بباب
 یو کتاب شته دن وادر الاصلوں
 نشته نشته احادیث په کتبی مقبول

پنجم قسم

پنجم هغہ کتابونه په جهان دی

حدیثونه چې موضوع په کښی عیان دی
 دابن جزوی کتاب دے موضوعات
 پې جندے شی دلته کښی د موضوع ذات
 د طاهر نہ روانی شته یو کتاب
 موضوعات کښی معتبر دے په هریاب
 د صحاح سئه بیان

شپږ په شمیر دی کتابونه د صحاح
 خوشبو دار دی تول گلونه د صحاح
 بخاری، مسلم سره ترمذی بل کرۂ
 نسائی، ابو داؤد و سره خپل کرۂ
 ورسره ابن ماجہ دے بل کتاب
 داشپرم کتاب دے دلته په دی باب
 وائی بعض چې مؤطرا شپرم کتاب دے
 د مالک د غنه کتاب پیر لاجواب دے
 بعض شمیر کرے دے مسنند دار می
 بنۂ صحیح دے معتمد دار می
 د صحاح سئه هراتب

بخاری په مرتبہ کښی دے اول
 مسلم و روستو و روپسے دے په منزل
 دریم سنن ابو داؤد دے بل کتاب

نسائی و رپسے بدل دے لاجواب
 و رپسے دترمذی پنائم نمبر دے
 بیاشپرم ابن ماجہ دے معتبر دے
 داصحابِ صحاح شہ مذاہب

بغاری لوئے مجتهد اولوئے امام دے
 د صحیح ؎ په دنیا کبھی لوئے مقام دے
 بخاری په اولیاً کبھی ولی دے
 ٹنی وائی په مسلک دے شافعی دے
 د مسلم مقام دے پس لہ بخاری نہ
 تپوس اوکرہ په دنیادہ هرولی نہ
 ٹنی وائی شافعی ددھ مسلک دے
 رنادہ سرہ دازمکہ او فلک دے
 مجتهد ورتہ پیر وائی په جہان
 د امام مسلم دغدھ دے لوئے شان
 حنبلی ابو داؤددے په مذهب کبھی
 شافعی ؎ یادوی پیر په عرب کبھی
 ترمذی، ابن ماجہ لوئے امامان دی
 دوی په لارڈ شافعی پورہ روان دی
 د ا مذهب ددھی لوبو علماء دے
 هریو من پلہ محترم په دی دنیادے

تقسیم د جرح و تعديل

تول د جرحے دوہ قسمونه په دنیادی
 لکه خنگ چې د تعديل سره ادادی
 چې د جرحے او تعديل موجود سبب وي
 دابه جرحه مفسره د مذهب وي
 د تعديل به مفسر هم د دنیاوی
 چې سبب د عدالت په کښې ادا وي
 چې سبب د جرحے نئه لري دنیا کښې
 دابه جرحه وي مبهمه په وينا کښې
 چې سبب د عدالت نهشی بيان
 په مبههم تعديل يادیږي په جهان
 د جرح او د تعديل دقیقت

او د نئه قبولیت اسیاب

که تعديل وي یاوی جرحه مفسره
 د تعديل سره ده جرحه معتبره
 که او جرحه په دنیادله مبهمه
 نئه ده نئه دغه جرحه محترمه
 د دی جرحے نشته نشته اعتبار
 هر عالم دانکوي ترینه انکار
 که تعديل چرته مبههم د دی جهان وي

معتبر بنه د تعديل دغه بیان وی
 څنی وائی معتبر نه د می تعديل
 چې ترڅو ورسه نه وی تول تفصیل
 د جرحے او تعديل د قبولیت
 د پاره شرطونه

څوک چې غواړی په دنیادله کښی جرخ
 غواړی دلته چې په چا دلته کښی جرخ
 یاد عدل ګواهی ورکوں غواړی
 یاد دی فکر د پاره دلته ژاری
 ور له دلته ضروری دی خلہ شرطونه
 لازمی دی ده پاره دا کارونه
 یو (۱) د جرجے په اسبابویسہ خبروی
 په تعديل کښی ئې اسبابو ته نظر وی
 بستہ د عمل وی خاوند دغه انسان
 دروغونه وی لرمے په جهان
 پرهیز گاره متقی دغه بشروی
 اعتدال سره په لاره برایروی
 تعصب نه لری زړه کښی دا انسان
 بستہ سُوچه وی په دنیا کښی مسلمان
 د مقبول جرحے د پاره دی شرطونه

لازمی دی هریش رله دا کارونه
 داشر طونه په تعدل کبھی هم لازم دی
 لکه خنگ چې تول په جرحه کبھی قائم دی
مُتعنت محدثین

خنی شتہ متعنت محدثین
 نقل کری عالمان و صالحین
 یوابن جوزی په نوم سره یادی بی
 بلعم روین بدرا دے یہ آنی بی
 دغه دوراہ مثالونه ساتہ یاد
 عمارت د مثالونو کړه آباد
په جرحه کبھی خنی متشدده محدثین
 چې خوک ووئی کله جرحه کبھی د حده
 ورتہ وائی محدث متشدده
 لاندی ذکر عالمان متشددی
 دوی وتلے په دنیا کبھی د خپل حددي
 نسائی سره یعنی بن معین دے
 بلابو حاتم ددوی سره قرین دے
 دیھنی قطان سره این قطان دے
 په دی ډله کبھی شامل این جیان دے
 دایو خودی مثالونه په دی باب کبھی

نور لیدے شی مثالونہ غت کتاب کتبی
 په جرح کتبی ٿئی متعصبه محدثین
 بعضی شتم متعصب محدثین
 چی دوی دی په تعصب باندی مئین
 دار ڪو طنی دے محدث ددغی دار
 بل خ طیب ب غدادی دے په دی لار
 شتم دے چیر په دغپی باب کتبی مثالونہ
 ورلہ گورہ نور کتاب کتبی مثالونہ
 په جرح کتبی د تعارض صورتونه
 تول خلور (4) صورتہ شتم دے په جهان
 چی تعديل او جرح جو رشی دبسمنان
 (1) مُبھم جرح او تعديل چی شی مُبھم
 په دی وخت کتبی معتبر دے تعديل سَم
 (2) کَلْ تعديل وی مفسر، جرح مُبھم
 اعتبار د جرحے نشتم، ده تور تمه
 (3) کَلْ وی جرح مفسر، مبھم تعديل
 معتبر ده دا جرح د تفصیل
 (4) کَلْ تعديل سره شی جرح مفسر
 په دی ٿائیے کتبی شمیر کرہ جرح معتبر

خاتمه

لازمی داللہ نوم دے انتہا کبھی
 لکھ خنگ چی دے لازم په ابتداء کبھی
 داللہ ددغی نوم په برکت
 هر طرف تھے دے سورشوے هدایت
 هر یو کورکبھی رنا گانے د اسلام دی
 رنا گانے هر طرف تھے گام په گام دی
 دا کتاب شولو تمام په بنائے صورت
 پورہ شولو تول کلام په بنائے صورت
 په آخر کبھی په نبی ﷺ باندی درود
 چی محبوب دے په جہان کبھی د ودود
 ورسہ زہ سلام وايم په نبی ﷺ
 مقتدا دے دنیادہ رولی
 په اصحاب ابوڈنبی ﷺ دی وی سلام
 د اسلام دے سحر سرہ مابسام
 ورسہ دے سلامونہ وی په ال
 رب و رکرے لؤئے مقام خُسن و جمال
 کرۂ قبول دغے عمل می د جہان
 لاس نیو لے احمد د غواری د مردان

تمت بحمد اللہ تعالیٰ و بتوفیقہ ربنا تقبل منا لک انت السعیع العلیم و تقبیل علیک انت
 التواب الرحیم و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابیہ و اہل بیتہ اجمعین

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library